

вування, шок, роздратування, гнів: *He finished his beer, and looked at his watch. "Jesus, I must run. I'm meeting Amanda at six"* [3, с. 191]; **Lord** – виражає роздратування, здивування, досаду, переляк: *"Lord, doesn't it look neglected!" he exclaimed* [3, с. 204]; **man** – здивування, нетерпіння, роздратування, захоплення: *"Two things," Kristin said. Man, she liked to talk!* [3, с. 207]; **nonsense** – вживається як реакція і виражає заперечення, роздратування, невдоволення: *"Nonsense, Cokey. Mr. Hickson would never treat me like that!"* [3, с. 226]; **nuts** – роздратування, недовіра, подив, презирство, зневага: *"Nuts to you!" he snapped* [3, с. 233]; **oh brother** – виражає роздратування та здивування: *Oh brother, it's you again! What do you need this time?* [3, с. 237]; **piss off** – роздратування: *"I hear we have a little problem," he said with an encouraging smile. "Piss off, you asshole!" shouted Iolanda* [3, с. 249]; **rats** – роздратування, відчай, відраза, огида, невдоволення, роздратування: *Rats, I thought they have discovered their mistake and are going to take all the fun out of my life* [3, с. 256]; **rubbish** – виражає роздратовану категоричну незгоду: *"Yes, time is an advantage if – if – there has been foul play." "Rubbish!" cried Lawrence angrily* [3, с. 260]; **shame** – виражає співчуття, досаду, прикрість, образу: *Shame, man, we would have invited you if we'd known you were free* [3, с. 266]; **well** – злість, невдоволення, роздратування: *"... why don't you put a block and chain on him and have done with it?" she said. "Well, didn't you suggest sending Simon with him, yourself?"* [3, с. 315]; **why** – виражає нетерпіння, роздратування: *"Look at those arms and legs!" he cried. "And good God! Will you look at his hands and feet! Did you ever in your life see such hands and feet on a child his age?" "Why, it's awful!" his mother agreed, nodding* [3, с. 332].

Результати та перспективи подальшого дослідження. У статті здійснено спробу побудови інтер'єктивного лексико-семантичного поля „роздратування” шляхом виділення таких шарів: ядро, приядерна зона, зони ближньої та дальньої периферії, маргінальний шар. Проте невивченим залишається функціонування досліджуваних лексичних одиниць у художньому дискурсі. Вирішення цього питання сприятиме глибшому вивченню лексичних одиниць англійської мови, що виражають емоційний стан роздратування.

Список літератури

1. Гамзюк М. В. Емотивний компонент значення у процесі створення фразеологічних одиниць (на матеріалі німецької мови) / Гамзюк М. В. – К. : Видавн. центр КДЛУ, 2000. – 256 с.
2. Горпинич В. О. Морфологія української мови : підручник / В. О. Горпинич . – К. : Академія, 2004. – 336 с.
3. Медведєва Л. Англо-український словник : Мовленнєві ідіоми, вигуки, звуконаслідування / Л. Медведєва, Н. Холден. – К. : Дніпро, 2003. – 536 с.

А.М. Гуцол (Чернівці)

ОБРАЗА ЯК ТАКТИКА РЕАЛІЗАЦІЇ АГРЕСИВНОЇ СТРАТЕГІЇ У КОНФЛІКТНОМУ СІМЕЙНОМУ ДИСКУРСІ

Розглянуто тактику „образи” в межах агресивної стратегії у німецькомовному сімейному конфліктному дискурсі та виділено основні шляхи її вербалізації.

Ключові слова: образа, сімейний конфліктний дискурс, стратегія, тактика

Рассмотрена тактика „оскорбление” в рамках агрессивной стратегии в немецкоязычном семейном конфликтном дискурсе и выделены основные особенности данного языкового феномена.

Ключевые слова: оскорбление, семейный конфликтный дискурс, стратегия, тактика

The article deals with the tactic “insult” as a mark of strategy “aggression” in German family conflict discourse and highlights the main peculiarities of a given speech phenomenon.

Key words: insult, family conflict discourse, strategy, tactic

Тенденція інтенсивного розвитку нових мовознавчих течій – антропоцентричної, прагматичної та соціолінгвістичної – активно сприяє поширенню та розвитку досліджень конфронтативної (конфліктної) комунікації. В рамках нашого дослідження розглядаємо конфлікт на площині сімейного побутового дискурсу у ракурсі реалізації двох мовленнєвих стратегій агресії та

маніпуляції, які в свою чергу, вербалізуються за допомогою низки тактик (ходів), де до складу агресивної стратегії, окрім інших, входить і тактика образи.

Матеріалом для дослідження слугували діалоги, отримані методом суцільної вибірки з художніх творів сучасної німецькомовної літератури загальним обсягом 3267 сторінок.

Дослідження мовознавцями мовленнєвої агресії у різних соціальних групах активізувалося порівняно недавно, відповідно ця комунікативна стратегія все ще залишається недостатньо вивченою сферою дискурсології. Розуміючи під агресією деструктивну поведінку, спрямовану проти співрозмовника, вважаємо її однією із стратегій конфронтативного сімейного дискурсу [1, 5, 12]. *Метою* даного дослідження є встановлення шляхів реалізації та вербалізації тактики образи в межах агресивної стратегії на основі побутового сімейного конфлікту.

Питання про типологічну характеристику ілюкції „образи” вирішується неоднозначно [7, с. 180], її відносять або до біхавітивів (Дж. Остин), або до експресивів (Дж. Серль, Б. Фрейзер) чи конфліктів (Дж. Ліч). Остання є релевантною для мети нашого дослідження, тому ми дотримуватимемося конфліктивної природи досліджуваного мовленнєвого феномену.

Об'єктом дослідження виступає мовленнєва тактика образи як прояв стратегічної агресії в сімейному дискурсі; *предметом* – мовні маркери образи в ракурсі побутового сімейного дискурсу, під яким розуміємо „комунікацію споріднених сімейними зв'язками осіб, якій притаманні: іррелевантність офіційної регламентації комунікативної поведінки, відсутність жорсткого сценарію комунікації, часової і протокольної регламентованості, порядку передачі комунікативних ходів, залежна від статі, віку та різновиду сімейної одиниці статусно-рольова конфігурація” [6, с. 130-131].

Що ж до дефініції даного інструменту мовленнєвої агресії, то в даній тактиці вбачають „комунікативну взаємодію суб'єкта і адресата, під час якої по відношенню до адресата направлено мовленнєву дію, яка реалізує інтенцію нанесення психологічної шкоди, в результаті чого адресат відчуває порушення психологічного балансу” [7, с. 180]. На думку Г.В. Кусова, образа – це самостійний мовленнєвий акт, який оперує конвенційними правилами особливого виду, де конвенційність спрямована на досягнення певної прагматичної цілі, тобто це засіб мови, який обслуговує комунікативні цілі і являє собою частину мовної компетенції людини, частину його комунікативних умінь і навичок, а кваліфікація мовного акту як „образи” – це його соціальне декодування, що здійснюється на основі норм права та моралі [5, с. 12]. Ми розглядаємо образу як тактичну мовленнєву дію одного із членів сім'ї з негативною емоційною направленістю на опонента, скеровану на створення конфліктної ситуації.

Образа – одна з найбільш очевидних та сильно виражених форм вербальної агресії [12, с. 155-156], яка практично завжди сприймається адресатом як однозначно негативне, образливе, принизливе, неприйнятне висловлення [1]. Під час образи [3, с. 12] „комунікативний тиск на особистість відбувається через вплив на її особистісну сферу”, експлікуючись за наступною перформативною формулою „ТИ – Х”, де „Х” – власне образа. Відношення між учасниками комунікативного акту образи – це відношення агресора і жертви, при цьому активність обох сторін є обов'язковою ознакою: „якщо опонент невразливий і критика його „не зачепила”, то говорити про образу недоречно” [2, с. 38].

Спираючись на класифікацію агресивних дій А. Х. Басса, в якій дослідник описав їх на базі трьох дихотомічних шкал (1. фізична агресія – вербальна; 2. активна – пасивна; 3. пряма – непряма) [9, с. 188], співвідносимо словесну образу з двома видами: а) реакція вербально-активна-пряма, тобто словесна образа або приниження іншої людини; б) реакція вербально-активна-непряма, тобто поширення злісних наклепів або пліток про іншу людину. Відповідно до корпусу нас цікавить власне перший вид, адже, розглядаючи певний комунікативний акт побутового сімейного дискурсу в ракурсі живої бесіди, фактично неможливо виявити наклепи чи плітки, які співіснують паралельно цьому комунікативному акту і не виражаються вербально, навіть якщо вони і стали причиною конфлікту.

Образа може виражатися в прямий (шляхом прямої номінації: *du bist* + Substantiv; *du bist* + Adjektiv) та непрямий спосіб (через порівняння особи з особою або істотою з певними неприйнятними рисами, що маркуються конструкціями з *als*, *wie*; через критику її характерних рис чи предметів, які їй належать).

- „*Carl, du bist einfach ein gemeiner Dieb*“.

- „*Du hast keinen Job. Du hast gar nichts. Hau ab*“. (I. Dische, S. 84–85).

В наведеному прикладі матримоніального спілкування спостерігаємо як пряму образу з боку дружини (*du bist ... ein gemeiner Dieb*), так і непрямую контробразу чоловіка (*Du hast keinen Job. Du hast gar nichts*), за допомогою якої він підкреслює факт соціальної меншовартості дружини в сім'ї.

Значну роль у маркуванні образ відіграє ненормативна лексика, яка знаходиться за межами літературної мови та розглядається як неприпустима у публічному використанні [10].

Деякі мовознавці (В.І. Жельвіс, Т.І. Барсукова) ототожнюють інвективи із вербальною агресією, в дослідженнях інших (О.В. Саржина та ін.) до них прирівнюють лише образу, розглядаючи інвективи як окремий тип дискурсу, в якому суб'єкт (інвектор) негативно впливає на поведінку, емоційний стан об'єкта-адресата (інвектума) [9, с. 188]. Б.Я. Шаріфуллін стверджує, що інвективи як мовленнєвий жанр є більш широким поняттям, ніж образа, погроза та ін. [11, с. 112]. Саме тому, на думку науковця, будь-яка лінгвістична експертиза, зорієнтована на „вузкий” жанр образи, опиняється у понятійному глухому куті. На нашу думку, інвективи – це лише можливі маркери прямої образи, адже образити можна не лише грубими (лайливими) висловленнями, а й описовими цинічними зворотами певного смислового характеру. Що ж до вербальної агресії, то вважаємо її стратегією, яка разом з маніпулятивною демонструє конфронтацію (в нашому випадку – сімейну), де обидві реалізуються певними тактиками та, в свою чергу, лексичними та граматичними засобами.

„... was hinter deiner stolzen Eisbärmiene, deinem abwesenden Gleichmut, deinen seltenen Aktionismus- oder Liebesanfällen steckte? ... Deine noch sparsamere und klassisch männliche Antwort lautete fast immer: „Nichts.“ Oder: „Nichts Bestimmtes.“ Er war aber schweigsam und, was noch wichtiger ist, verschwiegen. (K. Lange-Müller, S. 9)

Як показує матеріал дослідження, в одному комунікативному акті наявна співучасть тактик різних стратегій. Наведена вище ситуація репрезентує на початковому етапі імпліцитну образу через опис зовнішності та внутрішнього стану опонента зниженою та негативною лексикою (*Eisbärmiene, Gleichmut*), яка згодом підсилюється іронією. Розвитку конфлікт не набуває завдяки вчасно застосованій тактиці дистанціювання з боку партнера по комунікації.

Що ж до характерних ознак образи, то окрім основних двох (1. факт приниження честі; 2. непристойна форма такого приниження) [8, с. 73] виділяємо й третю – усвідомленість, навмисність.

„Gehe ich dir etwa zu schnell?“ „Du hast wieder deinen militärischen Stechschritt drauf Das nenn ich nicht Spazierengehen, das nenn ich Gewaltmarsch!“ „Das, was DU tust, ist nicht Spazierengehen. Beweg dich mal ein bisschen! Du schlenderst!“ „Du rennst!“ „Du schleichst!“ „Du marschierst blindwütig durch die Gegend!“ „Und du hängeschultrig wie ein Softie!“ „Du unsensible, militante Frauenrechtlerin!“ „Du schlapper Rentner!“ „Du widerliche Mächtegern-Emanze!“ „Du spätpubertierender Gernegroß!“ „Du hast ja Haare auf den Zähnen!“ „Und dir fallen Haare und Zähne aus! (Lind H., S. 215)

Навмисність образи можна вважати конфліктогенним фактором. Конфронтація досягається свідомим приниженням особи через підкреслення певного фізичного стану одного з членів сім'ї через дієслова руху *spazieren gehen, rennen, schleichen, marschieren, schlendern*, а також іменники-порівняння *Frauenrechtlerin, Rentner, Mächtegern-Emanze, Gernegroß*.

Отже, образа – це одна із можливих тактик реалізації агресивної стратегії, за допомогою якого агресор намагається негативно вплинути на реципієнта (ображеного), використовуючи, як правило, інвективну лексику. Перспективним в даному руслі досліджень вбачаємо детальніший розгляд інших тактик та мовних засобів їх вербалізації у процесі реалізації агресивної стратегії.

Список літератури

1. Вязигина Н. В. Особенности проявления вербальной агрессии у мужчин и женщин (на материале судебных лингвистических экспертиз по ст. 130 УК РФ „Оскорбление”) [Электронный ресурс] / Н. В. Вязигина. – Режим доступа : http://konference.siberia-expert.com/publ/doklad_s_obsuzhdeniem_na_sajte/vjazigina_n_v_quot_osobennosti_projavlenija_verbalnoj_agressii_u_muzhchin_i_zhenshhin_quot/2-1-0-26.
2. Иссерс О. С. Коммуникативные стратегии и тактики русской речи // Иссерс Оксана Сергеевна ; изд. 5-е. – М. : Издательство ЛКИ, 2008. – 288 с.

3. Клюев Е. В. Речевая коммуникация: Успешность речевого взаимодействия : учебное пособие для университетов и институтов / Е. В. Клюев. – М. : Рипол классик, 2002. – 317 с.
4. Коряковцев А. В. К проблеме инвективного функционирования языка и лексикографического описания русской инвективной лексики // А. В. Коряковцев, О. В. Головачева / Юрислингвистика-5: Юридические аспекты языка и лингвистические аспекты права ; под ред. Н. Д. Голева. – Барнаул : Изд-во Алт. ун-та, 2004. – 370 с.
5. Кусов Г. В. Оскорбление как иллокутивный лингвокультурный концепт : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук / Г. В. Кусов. – Волгоград, 2004. – 27 с.
6. Осовська І. М. Стереотипні мовленнєві жанри в парентальному німецькомовному дискурсі / І. М. Осовська / Науковий вісник Чернівецького національного університету : зб. наук. праць / наук. ред. Левицький В. В. – Чернівці : ЧНУ, 2011. – Вип. 532 : Германська філологія. – С. 130–139.
7. Ростова А. Н. Прагматико-ситуативні типи реалізації речевого акта оскорблення в молодежному общении / А. Н. Ростова, Г. Н. Калинина // Юрислингвистика-8: Русский язык и современное российское право: межвузовский сборник научных трудов ; под ред. Н. Д. Голева. – Кемерово-Барнаул : Изд-во Алт. ун-та, 2007. – С. 179–183.
8. Саржина О. В. Функции инвективной лексики в высказывании (на примере инвективных имен лица) / О. В. Саржина // Юрислингвистика-8: Русский язык и современное российское право: межвузовский сборник научных трудов ; под ред. Н. Д. Голева. – Кемерово-Барнаул : Изд-во Алт. ун-та, 2006. – С. 69–89.
9. Саржина О. В. Оскорбление словом (инвектива) как агрессивный дискурс / О. В. Саржина // Юрислингвистика-8: Русский язык и современное российское право : межвуз. сб. науч. трудов / под ред. Н. Д. Голева. – Кемерово-Барнаул : Изд-во Алт. ун-та, 2007. – С. 183–190.
10. Стернин И. А. Оскорбление и неприличная языковая форма как предмет лингвистической экспертизы (бытовое и юридическое понимание) [Электронный ресурс] / Стернин И. А. – Режим доступа : http://sternin.adeptis.ru/articles2_rus.html#c.
11. Шарифуллин Б. Я. Речевая инвектива на randevу лингвистики и юриспруденции: pro et contra / Б. Я. Шарифуллин // Юрислингвистика-8: Русский язык и современное российское право : межвузовский сборник научных трудов / под ред. Н. Д. Голева. – Кемерово-Барнаул : Изд-во Алт. ун-та, 2006. – С. 112–120.
12. Щербинина Ю. В. Вербальная агрессия / Ю. В. Щербинина. – М. : КомКнига, 2006. – 360 с.
13. Dische I. Großmama packt aus / Irene Dische. – Hamburg : Hoffmann und Campe Verlag, 2005. – 379 S.
14. Lange-Müller K. Böse Schafe / Katja Lange-Müller. – Köln : Verlag Kiepenheuer & Witsch, 2007. – 205 S.
15. Lind H. Das Superweib / Hera Lind. – Frankfurt am Main : Fischer Taschenbuch Verlag, 1994. – 400 S.

УДК 811.111 – 26:81'374.3

А.В. Давидчук (Луцьк)

ЕМПІРИЧНИЙ КОМПОНЕНТ ЛЕКСИЧНОГО ЗНАЧЕННЯ ЗО ОНІМІВ У ТЛУМАЧНИХ СЛОВНИКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Проаналізовано дефініції лексем-зоонімів з чітко вираженим емпіричним компонентом значення, описано способи його представлення у словниковій статті та виявлено основні експлікаційні ознаки.

Ключові слова: лексикографія, дефініція, лексичне значення, зоонім.

Проанализированы дефиниции лексем-зоонимов с четко выраженным эмпирическим компонентом значения, описано его представление в словарной статье и выявлены основные экспликационные признаки.

Ключевые слова: лексикография, дефиниция, лексическое значение, зооним.

The article deals with the definition analysis of animal names containing the empirical component, description of its representation in the dictionary entries and revealing the main explicatory features.

Key words: lexicography, definition, lexical meaning, animal name.

Постановка наукової проблеми. У семантичних дослідженнях останніх десятиліть активно обговорюються питання, пов'язані з категорією значення. З огляду на те, що однією з найбільш неоднозначних та спірних в теорії мови постає проблема визначення лексичного значення слова, представники вітчизняного (В.М. Труб, Л.А. Лисиченко, С.С. Єрмоленко, І.В. Бочарова, Н.Г. Ходаковська) та зарубіжного (В.В. Виноградов, А. Вежицька, Ю.Д. Апресян,